

اسلام و پژوهش های روان شناختی

سال ششم، شماره اول، پیاپی ۱۳، بهار و تابستان ۱۳۹۹ (ص ۶۳-۸۴)

رابطه خوش بینی اسلامی و آخرت نگری با رضایت زناشویی اسلامی

The relationship between Islamic optimism and heresy with Islamic marital satisfaction

مهدی نورپناه / کارشناسی ارشد روان شناسی مثبت گرا مؤسسه اخلاق تربیت، قم، ایران.
جعفر جدیری / استادیار روان شناسی دانشگاه معارف، قم، ایران.
محمد رضا بنیانی / دکتری روان شناسی، مؤسسه امام خمینی (ره)، قم، ایران.

Mahdi Noorpanah / M.A in Positive Psychology, Institute of Educational Ethics, Qom, Iran.

m.noorpanah63@gmail.com

Jafar Jadiri / PhD in Psychology, Assistant Professor, Imam khomeini university, Qom, Iran.

Mohammad Reza Bonyani / PhD in Psychology, Imam Khomeini Educational and Research Institute, Qom, Iran.

Abstract

The aim of this study was to determine the relationship between Islamic optimism and heresy with Islamic marital satisfaction and its prediction. The research method was descriptive-correlational. The statistical population of the present study was all married high level religious in Mahdieh town of Qom, from which 184 people were selected by available sampling method as the sample size and Participants answered three questionnaires: Islamic optimism (Nouri, 1388) and Akhrat Negri (Ebrahimi, 1390) and Islamic marital satisfaction (Jadiri, 1395). Data were analyzed by Pearson correlation test and regression test. Findings showed that the variables of marital satisfaction had a significant correlation with the variables

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان رابطه خوش بینی اسلامی و آخرت نگری با رضایت زناشویی اسلامی و پیش بینی آن انجام گرفت. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه طلاب متأهل سطوح عالی شهرک مهدیه قم بودند که از بین ایشان، ۱۸۴ نفر به روش نمونه گیری در دسترس به عنوان حجم نمونه، انتخاب شدند و شرکت کنندگان به سه پرسشنامه خوش بینی اسلامی (نوری، ۱۳۸۸) و آخرت نگری (ابراهیمی، ۱۳۹۰) و رضامندی زناشویی اسلامی (جدیری، ۱۳۹۵) پاسخ دادند. داده ها با آزمون همبستگی پیرسون و آزمون رگرسیون تجزیه و تحلیل گردید. یافته ها نشان داد که متغیر رضایت زناشویی با متغیرهای آخرت نگری و خوش بینی همبستگی معناداری دارد. همچنین نتایج آزمون تحلیل رگرسیون

of heresy and optimism. Also, the results of regression analysis test showed that heterogeneity and optimism variables can predict marital satisfaction in the sample. Of course, the degree of predictability of the hereafter is more than optimism. Which shows that heresy can significantly predict marital satisfaction in the sample, but optimism can not significantly predict marital satisfaction.

Keywords: Islamic optimism, heresy, Islamic marital satisfaction

نشان داد که متغیرهای آخرت‌نگری و خوش‌بینی می‌توانند رضایت زناشویی را در نمونه مورد بررسی پیش‌بینی کنند. البته میزان پیش‌بینی‌کنندگی آخرت‌نگری نسبت به خوش‌بینی بیشتر می‌باشد، که نشان می‌دهد آخرت‌نگری به طور معناداری می‌تواند رضایت زناشویی را در نمونه مورد بررسی پیش‌بینی کند؛ اما خوش‌بینی به طور معناداری نمی‌تواند رضایت زناشویی را پیش‌بینی کند.

کلیدواژه‌ها: خوش‌بینی اسلامی، آخرت‌نگری، رضایت زناشویی اسلامی.

مقدمه

خانواده، به عنوان یکی از نهادهای مهم در هر جامعه‌ای به خصوص در جامعه ایران، محسوب می‌شود. در صورتی که خانواده از عملکرد مناسبی برخوردار باشد، اعضای خانواده نیز از سلامت و بهزیستی مطلوبی برخوردار خواهند بود (روستیت، چایکس و چاوین^۱، ۲۰۰۷). استواری و استحکام خانواده به ازدواج و رابطه زناشویی پایدار و بنیادین بستگی دارد؛ یعنی، هرگونه تزلزل و سستی در رابطه زناشویی و یا عدم وجود يك ازدواج موفق علاوه بر آنکه آرامش روانی زوج‌ها را مختل می‌کند، بقا و دوام خانواده را نیز در معرض خطر قرار می‌دهد (نجاتی، ۱۳۸۳ و مظاهری، ۱۳۷۹). یکی از عوامل تعیین‌کننده سلامت خانواده، رضایت زناشویی^۲ می‌باشد. رضایت زناشویی نقش مهمی در کارکردهای بهنجار خانواده ایفا می‌کند (جیانگ^۳ و همکاران، ۲۰۱۵). رضایت زناشویی، نشانگر استحکام و کارایی نظام خانواده است. سعادت و سلامت خانواده به وجود ارتباطات سالم و بالنده زوجین بستگی دارد و چنانچه پایه خانواده از استحکام لازم برخوردار نباشد، پیامد منفی آن انواع مشکلات جسمی و روانی است (ستیر^۴، ترجمه بیرشک، ۱۳۹۳).

1Rozette, Chick and Chavin. 1
marital satisfaction 2

رضایت زناشویی را می‌توان احساس عینی از خشنودی، رضایت و لذت تجربه شده توسط زن و شوهر زمانی که تمام جوانب ازدواجشان را در نظر می‌گیرند، دانست و در واقع نگرش مثبت و لذت بخشی است که زن و شوهر از جنبه‌های مختلف روابط زناشویی خود دارند (الیس^۱، ۱۹۸۹). رضایت زناشویی وضعیتی است که در آن زن و شوهر مسلمان از با هم بودن احساس طمأنینه و آرامش دارند و این وضعیت هنگامی به دست می‌آید که هر دوی آنها از لحاظ مسائل شخصیتی (روان‌آورده‌خویی، همراهی و توافق، بدبین یا پارانویاگونه) سالم، پخته و بهنجار بوده و دارای مهارت‌های مختلف مرتبط با زندگی زناشویی (مهارت ارتباطی کلامی و غیرکلامی، مهارت ارتباط جنسی، مهارت مدیریت امور مالی، مهارت مدیریت ارتباط فامیلی) بوده و دارای پایبندی مذهبی به ویژه در امور مرتبط با حیا و عفاف باشند (جدیری، ۱۳۹۵).

تحقیقات نشان داده‌اند که عوامل متعددی از جمله مسائل شخصیتی، مدیریت مالی، فعالیت‌های اوقات فراغت، رابطه جنسی، فرزندپروری، نقش‌های مساوات طلبی و جهت‌گیری مذهبی، شیوه‌های ارتباطی مؤثر در حل تعارضات زناشویی، احترام متقابل، روابط قبل از ازدواج، همخوانی باورهای زوج، سن ازدواج، فاصله سنی زوجین، همسان همسری قومی و مذهبی، مدت زمان زندگی مشترک، تعداد فرزندان خانواده و ترکیبی از عوامل فوق در رضایت مندی زناشویی مؤثر است (کاستا و کار^۲، ۱۹۹۲ و محمودیان، ۱۳۸۵). علاوه بر علل مطرح شده در رضایت زناشویی به نظر می‌رسد که دو عامل خوش‌بینی^۳ (نوری، ۱۳۸۸ و مردانی، حموله، حیدری، ۱۳۸۹) و آخرت‌نگری (آزادخانی، ۱۳۹۲) تأثیر خاصی در رضایت زناشویی داشته باشند که اولی ناظر به چگونگی تعامل زوجین نسبت به هم و دومی مربوط به جهت‌دهی رفتارها و اعمال و تعامل‌های آنهاست.

از دیدگاه روان‌شناسی، خوش‌بینی انتظار کلی وقوع امور خوشایند و مطلوب فراوان و امور نامطلوب کم در آینده است و به این باور مربوط می‌شود که آینده، پیامدهای مطلوبی خواهد داشت، بدون اینکه توانایی فرد برای کنترل و مواجهه با این پیامدها در نظر گرفته شود (لیونز، استورت، آرکیلود و کارتر^۴، ۲۰۰۹). خوش‌بینی از دیدگاه اسلام، توجه شناختی و عاطفی

Ellis 1

Casta & Mc Care, 1992 2

optimism 3

Lyons, Stewart, Archblod & Carter 4

مثبت نسبت به خدا، جهان، افراد، خود، افکار، رفتارها و رویدادهاست که فرد بر اساس آن، رویدادها را تفسیر مثبت نموده، و انتظار دارد که با تلاش خودش اوضاع بر وفق مراد پیش رفته و نتایج دلخواه به دست آید (نوری، ۱۳۸۷، ص ۳۳).

نتایج پژوهش شریفی و همکاران (۱۳۹۶)، نشان دهنده این است که خوش بینی بر مبنای توجه به جنبه های مثبت زندگی، ارائه تفسیرهای صحیح از رفتار دیگران و انتظار نتایج خوشایند، بر پایه توجه و تفسیرهای مثبت مبتنی است. انسان های خوش بین از تعادل و سلامت روانی برخوردار بوده و در مناسبات با دیگران، تمایل دارند که به افکار، عملکردها و رفتارهای آنان از دریچه مثبت بنگرند و تحقق این معنا در روابط خانوادگی، به ویژه روابط همسران از اهمیت بسیاری برخوردار است (پناهی، ۱۳۸۸).

داشتن نگاه مثبت نسبت به مسائل زندگی و تبیین های خوش بینانه از حوادث ناخوشایند، بر توانایی رویارویی با مشکلات تأثیر می گذارد. فرد با تلاش و چاره جویی، انتظار دارد امور غالباً مطابق نظر او پیش روند و همین امر کوشش او را مضاعف می کند. بنابراین، می توان گفت: نگاه مثبت نسبت به مشکلات و ناگواری هایی که در زندگی پیش می آید، بر حالات عاطفی و بهبود روابط زوجین تأثیر می گذارد و موجب افزایش رضایت زناشویی می گردد (صفورایی پاریزی، ۱۳۸۸).

نتایج پژوهش ایمانی و همکاران (۱۳۹۴) نشان می دهد که بین خوش بینی و رضایت زناشویی رابطه معناداری وجود دارد و زوجین خوش بین با اسنادهای درست نسبت به همدیگر در تعاملات زناشویی باعث افزایش رضایت زناشویی می شوند. شریفی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیق خود به این نتیجه رسیده اند که زوجین خوش بین، افرادی حمایت گر هستند، روابط مسالمت آمیزی با یکدیگر برقرار می کنند، ویژگی های مثبت همدیگر را می بینند و خطاهای همدیگر را می بخشند و به دنبال برطرف کردن مشکلات یکدیگر و تلاش در جهت شکوفا شدن استعداد های هم می باشند.

یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار در ایجاد و افزایش رضایت زناشویی، آخرت نگری می باشد. از حیث نظری، آخرت نگری وضعیتی است که در آن فرد آخرت نگر زندگی را محدود در این دنیا نمی بیند، بین دنیا و آخرت، آخرت را اصل قرار می دهد و در فکر و عمل و عواطف، جهت گیری آخرتی داشته و دنیا را مقدمه آخرت می داند (ابراهیمی، ۱۳۹۰).

باورهای آخرت نگرانه برگرفته شده از اصل ایمان به معاد و حیات پس از مرگ است. این

باورها نه تنها در حوزه بینش و شناخت تأثیر قاطع دارند، بلکه بر عملکرد و رفتارهای فردی و گروهی نیز فوق‌العاده مؤثرند (طوبایی، ۱۳۸۵).

در این اندیشه، نگاه استقلالی به دنیا و جهت‌گیری رفتارها در این جهت، نمی‌تواند بشر را به سرمنزل مقصود برساند، بلکه هنگامی سعادت انسان دست‌یافتنی خواهد بود که جهت‌گیری تمام افکار و اندیشه‌ها و رفتارها و عواطف او در این دنیا در جهت رسیدن به تکامل اخروی باشد (ابراهیمی، ۱۳۹۱). این نوع طرز فکر و جهت‌گیری در بین زوجین باعث ارتقای کمی و کیفی تعاملات زناشویی شده و رضایت زناشویی را به دنبال خواهد داشت؛ زیرا بین جهت‌گیری مذهبی با رضایتمندی زناشویی رابطه مثبت و معنادار وجود داشته و بر اساس جهت‌گیری مذهبی فرد می‌توان میزان رضایتمندی زناشویی را نیز پیش‌بینی کرد، هر چه افراد جهت‌گیری مذهبی بیشتری داشته باشند رضایت آنها از زندگی زناشویی بیشتر خواهد بود (موقوفه‌ای، ۱۳۹۴). چنانچه نتایج به دست آمده از تحقیق آزاد خانی (۱۳۹۲) مؤید وجود رابطه معنادار بین آخرت‌نگری با رضایتمندی زناشویی و امیدواری می‌باشد و همچنین یافته‌های تحقیق نایینی و شفیع آبادی (۱۳۹۶)، نقش مثبت مذهب را در افزایش رضایت زناشویی نشان می‌دهد و عدم رضایت برخی از زوجین را به علت عمل نکردن و عدم تعهد به آموزه‌های مذهبی بیان می‌کند. بنابراین تعهد مذهبی و عمل به این آموزه‌های مذهبی نقش عمده‌ای را در افزایش رضایت زناشویی زوجین ایفا می‌کند. تحلیل داده‌های تحقیق احمدی (۱۳۹۲) نشان داده است که بین پایبندی مذهبی و رضایتمندی زناشویی رابطه‌ای معنادار و مثبت وجود دارد و پایبندی مذهبی نقش پیش‌بینی‌کننده در رضایت زناشویی دارد و با افزایش پایبندی مذهبی میزان رضایت زناشویی افزایش یافته است. بنابراین باورهای آخرت‌نگرانه در دادن معنا و مفهوم به زندگی زوجین و نجات آنها از احساس پوچی، افزایش صبر بر مشکلات، ایجاد آرامش روحی، جهت‌دهی به رفتارها و انجام رفتارهای صحیح، می‌تواند در رضایتمندی زناشویی آنان نقش مؤثری داشته باشد.

با توجه نکات گفته شده و با عنایت به خلأ پژوهشی درباره آخرت‌نگری با رضایت زناشویی و رابطه توأمان دو متغیر خوش بینی و آخرت‌نگری با رضایت زناشویی، این سوال مطرح میشود که آیا بین خوش بینی اسلامی و آخرت‌نگری با رضایت زناشویی اسلامی رابطه معناداری وجود دارد؟ و سؤال اساسی‌تر اینکه سهم این دو متغیر از پیش‌بینی رضایت زناشویی چقدر است؟. بنابراین فرضیه‌های این پژوهش بدین صورت بررسی شدند: الف) آخرت‌نگری و خوش‌بینی

می توانند رضایت زناشویی را پیش بینی کنند، ب) بین خوش بینی و آخرت نگرگی با رضایت زناشویی رابطه معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ روش و ماهیت، یک پژوهش همبستگی از نوع توصیفی (غیر آزمایشی) است که در آن خوش بینی و آخرت نگرگی متغیرهای پیش بین و رضایت زناشویی نیز متغیر ملاک در نظر گرفته شده است. جامعه آماری پژوهش مورد نظر عبارت است از کلیه طلاب مرد متأهل سطوح عالی (از پایه ۵ تا ۷ سال سابقه شرکت در درس خارج) که در سال ۹۸ در شهرک مهدیه طلاب قم سکونت دارند و بالغ بر ۷۰۰ نفر می باشند که از این میان ۱۸۴ نفر به صورت نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار اصلی مورد استفاده در این پژوهش نیز پرسشنامه است؛ به گونه ای که برای سنجش خوش بینی از پرسشنامه خوش بینی اسلامی نوری (۱۳۸۸) استفاده شد. این پرسشنامه حاوی ۶۰ سؤال و سه مؤلفه (توجه به جنبه های مثبت، تفسیر مشکلات و رویدادها، انتظار مثبت) ۲۱ زیر مؤلفه و شصت گزاره می باشد. این پرسشنامه به شیوه لیکرت طراحی شده و برای هر گزاره آن، پنج گزینه از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم، لحاظ شده است. اعتبار و روایی این پرسشنامه با توجه به اینکه بالاتر از ۸۰٪ به دست آمده است از روایی و اعتبار قابل قبولی برخوردار است (نوری، ۱۳۸۸).

از سوی دیگر جهت سنجش آخرت نگرگی از پرسشنامه آخرت نگرگی ابراهیمی (۱۳۹۰) استفاده گردید. این پرسشنامه بر اساس آیات و روایات استخراج شده از منابع دین مقدس اسلام ساخته شده است و از ۵ خرده مقیاس تکلیف گریزی، آمادگی، آخرت محوری، تعالی و لذت جویی، تشکیل یافته است که از ۴۴ سؤال و ۵ درجه تشکیل شده است و از پاسخ مثبت کاملاً موافقم شروع می شود و به سمت پاسخ منفی کاملاً مخالفم پیش می رود. آلفای کرونباخ پرسشنامه برابر با ۰٫۸۵ گزارش شده است که نشان دهنده همسانی درونی مورد قبول است. در برآورد اعتبار آن از طریق دو نیمه سازی، همبستگی بین نیمه اول با نیمه دوم ۰٫۸۶ به دست آمد که مقادیر قابل قبولی است.

همچنین جهت سنجش رضایت زناشویی از پرسشنامه رضایت زناشویی اسلامی جدیری استفاده شد. پرسشنامه رضایت مندی زناشویی توسط جدیری (۱۳۹۵) تهیه و تنظیم شده

است و از نه مؤلفه، ارتباط جنسی، ارتباط کلامی و غیرکلامی منفی، ارتباط کلامی و غیرکلامی مثبت، رفت و آمد فامیلی، پایبندی مذهبی، مدیریت امور مالی، روان‌آزرده خویی، موافق و همراه و بدبین و پاراناوگویه تشکیل شده است. این آمون از ۵۰ سؤال تشکیل شده است که برای هر يك از پرسش‌های این پرسش نامه، پنج گزینه منظور شده است. گزینه پرسش‌ها عبارتند از: همیشه، اغلب اوقات، گاهی، به ندرت و هرگز؛ بجز پرسش‌های ۹، ۱۰، ۲۶، ۳۵، ۳۹، ۴۰. ضریب همسانی درونی گویه‌های پرسشنامه رضامندی زناشویی اسلامی برابر با ۰/۸۷ می‌باشد. همچنین ضرایب اسپیرمن براون در صورت تساوی و عدم تساوی تعداد گویه‌ها ۰/۸۱۶ و ضریب دونیمه‌سازی گاتمن ۰/۸۱۵ می‌باشد. این نتایج نشان می‌دهد که پرسشنامه رضامندی زناشویی که بر اساس معیارهای اسلامی ساخته شده است، اعتبار نسبتاً بالایی دارد.

همچنین در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها از روش آماری همبستگی جهت تعیین ضریب همبستگی و از روش رگرسیون گام به گام جهت تعیین قدرت پیش بینی هر یک از متغیرهای خوش بینی و آخرت‌نگری در رضایت زناشویی استفاده گردید.

یافته‌ها

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

انحراف از معیار	میانگین		انحراف از معیار	میانگین	
۰,۷۲۷۴۵	۳,۴۵۶۴	توجه به امکانات و فرصت‌های موجود	۰,۴۴۷۳۴	۳,۹۶۷۱	رضایت زناشویی
۰,۷۳۶۰۶	۳,۴۱۶۵	توجه به استعداد و توانایی‌های خود	۰,۵۴۱۵۳	۴,۱۲۷۳	ارتباط جنسی
۰,۷۱۸۰۴	۳,۴۸۰۵	توجه به موفقیت‌های خود در زندگی	۰,۶۰۹۳۰	۴,۰۸۹۲	ارتباط کلامی و غیرکلامی منفی
۰,۶۸۵۱۴	۳,۲۹۵۱	توجه به خصلت‌های مثبت دیگران	۰,۷۷۳۴۷	۳,۵۲۶۲	ارتباط کلامی و غیرکلامی مثبت
۰,۶۸۲۵۰	۳,۳۶۶۳	توجه به رفتار و اعمال مثبت دیگران	۰,۶۵۰۴۸	۳,۷۱۵۴	رفت و آمد فامیلی

انحراف از معیار	میانگین		انحراف از معیار	میانگین	
۰,۷۲۲۴۵	۳,۳۸۸۸	توجه به سخنان مثبت دیگران	۰,۴۵۰۴۳	۴,۷۶۵۱	پایبندی مذهبی
۰,۷۵۶۵۴	۳,۴۶۲۰	توجه به افکار مثبت خود	۰,۸۷۴۱۹	۳,۸۸۴۶	مدیریت امور مالی
۰,۶۸۱۷۹	۳,۵۲۵۶	توجه به پیامدکارها	۰,۵۷۲۹۹	۳,۷۸۹۲	روان آزوده خوبی
۰,۶۶۵۲۸	۴,۰۵۷۸	درس گرفتن از سختی‌ها و گرفتاری‌ها	۰,۶۱۰۱۶	۴,۱۸۲۸	موافق و همراه
۰,۶۸۷۴۰	۳,۳۷۲۳	موقت دانستن مشکلات	۰,۴۶۶۹۸	۳,۶۳۳۲	بدبین و پارانواگویه
۰,۷۶۳۵۵	۳,۸۱۳۵	قابل حل دانستن مشکلات	۰,۴۱۷۵۵	۳,۷۲۴۶	آخرت‌نگری
۰,۵۷۹۳۳	۳,۶۲۵۳	موثر دانستن خود، خدا و دیگران در وقوع رویدادها	۰,۵۵۲۰۱	۳,۲۸۸۳	تکلیف‌گریزی
۰,۷۸۴۹۳	۴,۰۳۰۶	سپاس‌گزاری از خدا و دیگران	۰,۵۱۹۱۳	۳,۷۱۳۸	آمادگی
۰,۷۴۰۷۴	۲,۸۱۵۴	عدم شکایت از مشکلات	۰,۴۸۰۶۵	۴,۱۱۶۹	آخرت محوری
۰,۷۶۳۷۱	۴,۲۵۸۷	انتظار کمک از سوی خدا	۰,۵۵۷۰۳	۳,۹۳۲۳	تعالی
۰,۷۵۱۱۳	۳,۵۸۶۹	انتظار وقوع رویدادهای ناخوشایند	۰,۶۸۵۸۹	۳,۴۷۹۹	لذت‌جویی
۰,۶۸۰۹۵	۳,۰۲۹۵	انتظار کار درست از دیگران	۰,۴۵۶۹۷	۳,۵۴۲۷	خوش‌بینی
۰,۶۶۵۰۶	۳,۱۳۹۲	اعتماد به دیگران	۰,۷۴۰۷۱	۴,۰۷۴۸	توجه به ویژگی خدا
۰,۷۳۴۰۰	۳,۲۰۴۰	کمک به دیگران	۰,۷۵۰۷۶	۳,۸۰۴۵	توجه به زیبایی‌های جهان و اسرار خلقت

همانطور که مشاهده می‌کنید میانگین اکثر متغیرها در یک طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت بالای

عدد ۳ می باشد که این پدیده خبر از توافق نسبی آن متغیر در نمونه است. همچنین استیون در مطالعات خود در سال ۲۰۰۲ بیان کرد که تنها پاسخ های جمع آوری شده از نمونه ای اعتبار دارد که پراکندگی آنها برای هر متغیر بالای ۰٫۵ باشد. خوشبختانه اکثر انحراف معیارها بالای عدد ۰٫۵ می باشد که این خبر از حذف آدم های بی تفاوت از مجموعه پاسخ دهندگان است.

آلفای کرونباخ

جدول (۲) - آلفای کرونباخ

متغیرها	آلفای کرونباخ	تعدادگویه
رضایت زناشویی	۰٫۹۳۳	۵۰
آخرت نگرى	۰٫۸۲۸	۴۴
خوش بینی	۰٫۹۳۳	۶۰

آلفای کرونباخ که بر اساس همبستگی سؤالات یک متغیر سنجیده می شود باید مقدار آن بالای عدد ۰٫۷ باشد. کلیه متغیرها دارای آلفای کرونباخ بالاتر از ۰٫۷ می باشد.

پژوهش حاضر بررسی دو فرضیه اصلی می باشد:

۱. بین خوش بینی و آخرت نگرى با رضایت زناشویی رابطه معناداری وجود دارد.
۲. خوش بینی و آخرت نگرى می توانند رضایت زناشویی را پیش بینی کنند.

جدول (۳) - همبستگی متغیر رضایت زناشویی، آخرت نگرى و خوش بینی

آخرت نگرى		خوش بینی	
همبستگی پیرسون	۰٫۴۴۱**	همبستگی پیرسون	۰٫۲۵۴**
Sig	۰٫۰۰۰	Sig	۰٫۰۰۰

همانطور که در جدول ۳ مشاهده می شود رضایت زناشویی با آخرت نگرى (۰٫۴۴۱) و خوش بینی (۰٫۲۵۴) رابطه مثبت و معناداری دارند.

مدل رگرسیونی پژوهش از دو متغیر ملاک آخرت نگرى و خوش بینی و یک متغیر پیش بین رضایت زناشویی تشکیل شده است.

نرمال بودن متغیرهای پژوهش که یکی از پیش فرض های اجرای مدل رگرسیونی می باشد با توجه به مقدار چولگی و کشیدگی تأیید گردید. علاوه بر نرمال بودن متغیرها، خطاهای آنها نیز باید نرمال باشند و با توجه به نمودار هیستوگرام بیش از ۶۵ درصد داده ها زیر خط منحنی می باشد. بنابراین خطاها نیز دارای توزیع نرمال می باشد. یکی دیگر از پیش فرض های مدل رگرسیونی عدم هم خطی متغیرهای مستقل است که با شاخص های تلرانس و VIF سنجیده می شود. این شاخص ها به ترتیب هر کدام باید بیشتر از ۰٫۱ و کوچک تر از ۱۰ می باشند. با توجه به مقادیر آنها در جدول ضرایب رگرسیونی عدم هم خطی متغیرها تأیید می شود. همچنین مقدار آماره دوربین واتسن که یکی از پیش فرض های اجرای مدل رگرسیونی می باشد و تنها آزمونی است که عدم هم خطی خطاهای مدل رگرسیونی را تشخیص می دهد در جدول نشان داده شده است که دارای مقدار ۱٫۸۱۹ می باشد که عدم هم خطی را تأیید می کند.

جدول (۴) - تحلیل واریانس

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	Sig.
رگرسیون	۵٫۸۹۶	۲	۲٫۹۴۸	۱۷٫۳۶۷	۰٫۰۰۰b
باقی مانده	۳۰٫۷۲۴	۱۸۱	۰٫۱۷۰		
کل	۳۶٫۶۲۰	۱۸۳			

بر اساس جدول (۴)، شاخص F یا فیشر تنها شاخصی است که کیفیت و برازش مدل رگرسیونی را می سنجد. از آنجا که مقدار sig کمتر از ۰٫۰۵ می باشد، در سطح اطمینان ۹۹ درصد شاخص فیشر معنادار و مدل رگرسیونی دارای برازش مناسبی می باشد.

جدول (۵) - نتایج تحلیل واریانس

مدل	R	R ^۲	خطای باقی مانده	آماره دوربین واتسن
	۰٫۴۴۲	۰٫۱۹۵	۰٫۴۱۲۰۱	۱٫۸۱۹

در قالب مدل رگرسیونی چندگانه پیش از آنکه تأثیر متغیرهای مستقل بر وابسته سنجیده شود، ابتدا رابطه متغیرهای مستقل به صورت یکجا سنجیده می شود. همانطور که در جدول ۴ مشاهده می شود، رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته ۰٫۴۴۲ است. همچنین

متغیرهای مستقل روی هم رفته ۰/۱۹ درصد از متغیر وابسته را پیش‌بینی می‌کند.

جدول (۶) - ضرایب مدل رگرسیونی

هم‌خطی متغیرهای مستقل		Sig.	T	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		مدل
VIF	تلورانس			بتا	خطا	ضرایب	
		۰,۰۰۰	۵,۸۷۵		۰,۳۳۸	۱,۱۴۸	عرض از مبدا
۱,۲۴۸	۰,۸۰۱	۰,۰۰۰	۴,۵۶۱	۰,۴۲۰	۰,۰۹۷	۰,۴۴۹	آخرت‌نگری
۱,۲۴۸	۰,۸۰۱	۰,۵۹۰	۱,۳۰۸	۰,۰۴۲	۰,۰۷۴	۴۱,۰	خوش‌بینی

مقدار بتا شدت تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را نشان می‌دهد. با توجه به مقدار بتا متغیر آخرت‌نگری ۰,۴۲۰ درصد از متغیر رضایت زناشویی را تبیین می‌کند و با توجه به مقدار sig که کمتر از مقدار ۰,۰۵ است معنادار می‌باشد و متغیر آخرت‌نگری بر روی رضایت زناشویی تأثیر معناداری دارد و فرضیه تأیید می‌گردد.

متغیر خوش‌بینی با رضایت زناشویی با توجه به مقدار بتای ۰,۰۴۲ که در واقع ۴ درصد از متغیر رضایت زناشویی را تبیین می‌کند، با توجه به مقدار sig که بیشتر از ۰,۰۵ است این تأثیر معنادار نمی‌باشد. یعنی نمی‌توان بر اساس متغیر خوش‌بینی رضایت زناشویی را پیش‌بینی نمود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، شناسایی رابطه خوش‌بینی اسلامی و آخرت‌نگری با رضایت زناشویی اسلامی است. فرضیه‌های پژوهش حاضر این است که بین این سه متغیر رابطه معناداری وجود دارد و خوش‌بینی و آخرت‌نگری می‌توانند رضایت زناشویی را پیش‌بینی کنند. این پژوهش در جامعه طلاب معیل سطوح عالی شهرک مهدیه انجام گرفت و بر همین اساس به جمع‌آوری اطلاعات میدانی از نمونه‌ای در دسترس به تعداد ۱۸۴ نفر از طلاب متأهل این مجموعه پرداخته است.

در رابطه با فرضیه اول تحقیق، با توجه به یافته‌های آماری فرضیه مورد نظر تأیید گردید؛ یعنی یافته‌ها حکایت از وجود رابطه بین خوش‌بینی و آخرت‌نگری با رضایت زناشویی

می‌کند. نتیجه به دست آمده فوق، با نتایج تحقیقات دیگر همخوانی دارد. چنانچه نتایج به دست آمده از تحقیق آزاد خانی (۱۳۹۲) مؤید وجود رابطه معنادار بین آخرت‌نگری با رضایتمندی زناشویی و امیدواری می‌باشد و همچنین یافته‌های تحقیق نایینی و شفیع آبادی (۱۳۹۶)، نقش مثبت مذهب را در افزایش رضایت زناشویی نشان می‌دهد. همچنین موافق با پژوهش محمدیان (۱۳۸۹) می‌باشد که بیان می‌کند جهت‌گیری مذهبی بالاتر پیش‌بینی‌کننده مناسبات سالم و رضایتمندی زناشویی بیشتر در میان زوجین می‌باشد.

در مورد فرضیه دوم با توجه به نتیجه حاصل از تحلیل داده‌ها از طریق شاخص R^2 یا R Square یا ضریب تعیین که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل روی هم رفته چه میزان از رفتار متغیر وابسته رضایت زناشویی را پیش‌بینی می‌کند، به دست آمد که متغیرهای مستقل روی هم رفته ۰٫۱۹ درصد از متغیر وابسته را پیش‌بینی می‌کنند. بنابراین فرضیه مورد نظر تأیید می‌گردد. این نتیجه با یافته‌های فرجی (۱۳۹۵)، در پژوهشی با هدف بررسی رابطه بین سطح انتظارات زناشویی، خودکارآمدی رابطه، خوش‌بینی با رضایت زناشویی در زنان متأهل شهرستان داراب، همخوانی دارد که نشان داد بین سطح انتظارات زناشویی، خودکارآمدی رابطه، خوش‌بینی با رضایت زناشویی زنان متأهل شهرستان داراب همبستگی معنادار وجود دارد. تحلیل رگرسیون نشان داد متغیرهای پیش‌بین حدود ۲۶ درصد متغیر ملاک را تبیین می‌کند.

در تحلیل نتیجه فوق با توجه به مؤلفه‌های آخرت‌نگری می‌توان چنین نتیجه گرفت که: اولویت یافتن آخرت در دیدگاه و زندگی زوجین، می‌تواند به عنوان عاملی مهم در سازگاری زناشویی محسوب گردد و در این موقعیت مشکلات زندگی مشترک به عنوان یکی از مظاهر زندگی مادی در نزد فرد کم اهمیت جلوه می‌کند و در نهایت سطح رضایتمندی آنها افزایش می‌یابد.

پیش‌بینی کند و این نتیجه با نتایج تحقیقات دیگر همخوانی دارد چنانچه نتایج به دست آمده از تحقیق آزاد خانی (۱۳۹۲) مؤید وجود رابطه معنادار بین آخرت‌نگری با رضایتمندی زناشویی و امیدواری می‌باشد و نشان داد که آخرت‌نگری می‌تواند به میزان قابل توجهی رضایتمندی زناشویی را پیش‌بینی کند. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت که هرچقدر آخرت‌نگری در زوجین زیاد باشد رضایت زناشویی هم بیشتر می‌شود؛ چرا که وقتی فرد آخرت‌نگر می‌شود، انتظار می‌رود که در زندگی زناشویی و در تعامل با همسر آخرت را در

نظر گرفته و گزینشی رفتار کند. از رفتارها و گفتارهایی که موجب اذیت و نارضایتی همسرش می‌باشد و موجب عقاب اخروی می‌شود، اجتناب کند و کم و کاستی‌های او را به خاطر خدا و سعادت اخروی با رضایت خاطر بپذیرد و با مشکلات زندگی کنار بیاید. بنابراین همه این موارد زمینه افزایش رضایت زناشویی زوجین را فراهم می‌کند.

اما متغیر خوش بینی تنها توانست ۴ درصد (جدول ۱۷-۴) از متغیر رضایت زناشویی را پیش بینی کند؛ بنابراین میزان پیش بینی کنندگی آن ضعیف می‌باشد؛ یعنی نمی‌توان بر اساس متغیر خوش بینی رضایت زناشویی را به میزان قابل توجهی پیش بینی نمود. این نتیجه با نتیجه به دست آمده از تحقیق فهیم دانش (۱۳۹۷) همخوانی دارد. ایشان در پایان نامه‌اش خود با عنوان «پیش بینی رضایت زناشویی بر اساس بخشش، خوش بینی و شفقت به خود» به این نتیجه رسید که دو متغیر شفقت به خود و بخشش می‌توانند به میزان قابل توجهی رضایت زناشویی را پیش بینی کنند؛ اما نتوانست رضایت زناشویی را به میزان قابل توجهی پیش بینی کند؛ ولی نتیجه فوق با نتایج برخی از تحقیقات که در آنها میزان پیش بینی کنندگی بین متغیر خوش بینی و رضایت زناشویی به میزان قابل توجهی به دست آمده، همخوانی ندارد چنانچه یافته‌های فرجی (۱۳۹۵)، در پژوهشی با هدف بررسی رابطه بین سطح انتظارات زناشویی، خودکارآمدی رابطه، خوش بینی با رضایت زناشویی در زنان متأهل شهرستان داراب، نشان داد که بین سطح انتظارات زناشویی، خودکارآمدی رابطه، خوش بینی با رضایت زناشویی زنان متأهل شهرستان داراب همبستگی معنادار وجود دارد. تحلیل رگرسیون نشان داد متغیرهای پیش بین حدود ۲۶ درصد متغیر ملاک را تبیین می‌کند. همچنین اقدسی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان «رابطه خوش بینی و بخشش با رضایت زناشویی در زوجین» به این نتیجه رسیده‌اند که خوش بینی و بخشش قادرند تغییرات رضایت زناشویی را در زوجین به میزان قابل توجهی پیش بینی کنند. در تفسیر اینکه خوش بینی نتوانست به میزان قابل توجهی رضایت زناشویی را پیش بینی کند، هر چند به نظر می‌رسد عوامل خارجی دیگری در به دست آمدن این نتیجه دخالت داشته باشد؛ ولی با توجه به اینکه متغیر خوش بینی با بیشتر مؤلفه‌های رضایت زناشویی رابطه معناداری ندارد (جدول ۲۱) می‌توان گفت که صرف خوش بینی نمی‌تواند رضایت زناشویی را تضمین کند. به عنوان نمونه مدیریت امور مالی و رابطه جنسی مطلوب و پایبندی‌های مذهبی تنها به وسیله خوش بینی قابل دستیابی نیست. در رفت و آمدهای فامیلی و ارتباط

های کلامی مسائلی پیش می‌آید که خوش بینی نمی‌تواند باعث تأثیر نگذاشتن این مسائل در رضایت زناشویی شود.

اولین فرضیه این پژوهش این بود که خوش بینی و آخرت‌نگری می‌توانند به میزان قابل توجهی رضایت زناشویی را پیش‌بینی کنند. نتیجه حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که با توجه به مقدار بتا متغیر آخرت‌نگری ۰,۴۲۰ درصد از متغیر رضایت زناشویی را تبیین می‌کند و با توجه به مقدار sig که کمتر از مقدار ۰,۰۵ است معنادار می‌باشد و متغیر آخرت‌نگری بر روی رضایت زناشویی تأثیر معناداری دارد و می‌تواند آن را پیش‌بینی کند و این نتیجه با نتایج تحقیقات دیگر همخوانی دارد؛ چنانچه نتایج به دست آمده از تحقیق آزاد خانی (۱۳۹۲) مؤید وجود رابطه معنادار بین آخرت‌نگری با رضایت‌مندی زناشویی و امیدواری می‌باشد و نشان داد که آخرت‌نگری می‌تواند به میزان قابل توجهی رضایت‌مندی زناشویی را پیش‌بینی کند؛ ولی متغیر خوش‌بینی با رضایت زناشویی با توجه به مقدار بتای ۰,۴۲ درصد در واقع ۴ درصد از متغیر رضایت زناشویی را تبیین می‌کند با توجه به مقدار sig که بیشتر از ۰,۰۵ است این تأثیر معنادار نمی‌باشد، یعنی نمی‌توان بر اساس متغیر خوش‌بینی رضایت زناشویی را پیش‌بینی نمود. این نتیجه با نتیجه به دست آمده از تحقیق فهیم دانش (۱۳۹۷) همخوانی دارد. ایشان در پایان‌نامه ارشد خود با عنوان «پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس بخشش، خوش‌بینی و شفقت به خود» به این نتیجه رسیده که دو متغیر شفقت به خود و بخشش می‌توانند به میزان قابل توجهی رضایت زناشویی را پیش‌بینی کنند؛ اما بین خوش‌بینی و رضایت زناشویی رابطه معنی‌دار وجود ندارد و خوش‌بینی نتوانست رضایت زناشویی را پیش‌بینی کند. نتیجه پژوهش حاضر با نتایج بسیاری از تحقیقات که در آنها وجود رابطه و پیش‌بینی‌کنندگی بین متغیر خوش‌بینی و رضایت زناشویی به دست آمده، همخوانی ندارد و در علت آن احتمالات متعددی به نظر می‌رسد که به آن اشاره می‌کنیم:

الف) متفاوت بودن پرسشنامه‌ها: در همه تحقیقات انجام شده که مؤید وجود رابطه و پیش‌بینی‌کنندگی بین متغیر خوش‌بینی و رضایت زناشویی است، پرسشنامه‌هایی استفاده شده است که با پرسشنامه پژوهش حاضر متفاوت می‌باشد. در پژوهش حاضر برای اولین بار از پرسشنامه خوش‌بینی اسلامی نوری و رضایت زناشویی اسلامی جدیری استفاده شده است که با پرسشنامه‌های غیر اسلامی استفاده شده در تحقیقات دیگر متفاوت است؛ از این رو به نظر می‌رسد این تفاوت در ابزارهای پژوهشی موجب شده است نتیجه متفاوت به دست آید.

ب) تفاوت جامعه آماری: جامعه آماری در پژوهش حاضر بر خلاف تحقیقات دیگر، برای اولین بار طلاب متأهل سطوح عالی هستند که با توجه به متفاوت بودن این جامعه از جهات مختلف با جامعه آماری غیر طلبه، موجب به دست آمدن نتیجه متفاوت شده است.

ج) عدم دقت و اهتمام در جواب دادن به پرسشنامه‌ها: با توجه به حساسیت و احتیاط و جو حاکم بر جامعه مورد نظر استقبال خوبی در پذیرش پرسشنامه و تکمیل کردن آنها از سوی نمونه آماری حاصل نشد. و وجود پرسش نامه رضایت زناشویی که مربوط به حریم خصوصی زوجین می‌باشد، باعث مضاعف شدن حساسیت و عدم استقبال می‌شد. از این رو احتمال داده می‌شود که نمونه مورد نظر در جواب دهی به پرسشنامه‌ها دقت لازم و کافی را نداشته‌اند.

بر اساس زیر مقیاس تکلیف‌گریزی، همسران آخرت‌نگر، نسبت به خدا و خود و همسر و زندگی‌شان احساس تکلیف و مسئولیت کرده و وظایف خود را درست انجام می‌دهند و چون می‌دانند که در قیامت باید جواب‌گوی اعمال خود باشند؛ لذا در تعاملات خود مخصوصاً با همسر رضایت الهی و پاداش اخروی را در نظر می‌گیرند. از این رو در تعامل با همسر روش درست و صحیح را انتخاب می‌کنند که این امر موجب می‌شود رضایت زناشویی در بین زوجین آخرت‌نگر افزایش یابد.

با توجه به زیر مقیاس آمادگی زوجین آخرت‌نگر تمامی اعمال خود را دارای اثر اخروی که همان ثواب و عقاب هست، می‌دانند. آنها بر این باور هستند که هر کس بعد از مرگ نتیجه اعمال خود را می‌بیند و زندگی سعادت‌مند اخروی آنها در سایه اعمال و رفتارهای نیک آنها در دنیا است؛ لذا در تعامل با همدیگر به نوع رفتار و گفتار دقت کرده و آنهایی را به کار می‌گیرند که دارای ثواب بوده و ذخیره آخرت آنها باشد و این دقت در گزینش تعامل بین همسران باعث افزایش رضایتمندی آنها می‌شود.

همچنین مطابق زیر مقیاس آخرت‌محوری که منعکس‌کننده دیدگاه اولویت یافته آخرت‌گرایانه در همسران است، تمام رویدادها، رفتارها و کوشش‌های زوجین با محوریت آخرت سازمان می‌یابد. مطابق زیر مقیاس تعالی، همسرانی که آخرت‌نگر هستند برای اینکه به مقامات عالی انسانی برسند تمامی اعمالشان را برای رضایت خداوند متعال انجام می‌دهند. هم در گزینش رفتار و گفتار توجه دارند و هم در تاب‌آوری و تحمل ناملایمات و کاستی‌ها و مشکلات با همسر رضایت خدا و رسیدن به کمال را مد نظر قرار می‌دهند.

اگر کاری برای همسر می‌کنند یا اگر مشکلات زندگی را تحمل می‌کند، از روی اکراه و اجبار نمی‌باشد بلکه از آنها برای رسیدن به مقامات عالی انسانی و کسب رضایت الهی، استقبال می‌کند که این امر رضایت‌مندی زناشویی را در چنین خانواده‌ای افزایش می‌دهد.

بر اساس زیر مقیاس لذت جویی که به طور معکوس آخرت‌نگری را می‌سنجد، زوجین دنبال لذت‌های زودگذر و دنیوی نیستند و این‌طور نیست که تمام همتشان صرف چنین هدف شود؛ چرا که آنها لذت‌های اخروی و بهشت را بر لذت‌های اندک دنیوی ترجیح می‌دهند و تلاششان این است که طوری در دنیا عمل کنند که بتوانند در آخرت به این لذت‌ها دست پیدا کنند. بنابراین به زندگی خود اهمیت قائل شده و آن را صرف لذت‌های بیهوده و پست و حقیر نمی‌کنند. همسران اگر آخرت برتی آنها ملاک نباشد فقط به دنبال لذت‌های دنیوی و فوری و ظاهری می‌باشند و وقتی این لذت را در کنار هم بودن، نیافتند یا اگر در زندگی با مشکلاتی مواجه شدند، زود از همدیگر دلسرد شده و از همدیگر فاصله می‌گیرند در حالی که در زوجین آخرت‌نگر اگر در دنیا حتی به مشکلاتی برخورد کردند صبر و تحمل آنها مقدمه‌ای برای زندگی سعادت‌مند اخروی می‌دانند. از این رو مشکلات زندگی مشترک به عنوان یکی از مظاهر زندگی مادی در نزد فرد کم‌اهمیت جلوه می‌کند و در نهایت سطح رضایت‌مندی آنها افزایش می‌یابد.

در تفسیر رابطه بین خوش‌بینی با رضایت زناشویی بر اساس مؤلفه‌های خوش‌بینی می‌توان چنین گفت که: بر اساس مؤلفه توجه مثبت، زوجین خوش‌بین به امکانات، فرصت‌ها، توانمندی‌ها، خوبی‌ها، عشق، محبت، زیبایی‌ها و به خدا به عنوان عالی‌ترین منبع زیبایی‌ها و خوبی‌ها توجه دارند و در مورد همسرشان هم بیشتر به جنبه‌های مثبت و داشته‌ها و خوبی‌ها و حسن‌ها توجه دارند. بنابراین از رضایت زناشویی بالاتری برخوردارند. برخلاف زوجین بدبین که بیشتر به جنبه‌های منفی، شکست‌ها، فقدان‌ها، کمبودها و کجی‌ها توجه دارند؛ لذا در روابط زناشویی غالباً به جنبه‌های منفی همسر و کاستی‌ها و نقص‌ها و عیب‌ها توجه داشته و از رضایت زناشویی پایین‌تری برخوردار هستند.

همچنین طبق مؤلفه تبیین خوش‌بینانه و مثبت، زوجین تمایل دارند امور ناگوار را به جنبه «آزمایش و درس دانستن سختی‌ها» و «موقت بودن رویدادهای مثبت و منفی» و «انتساب کارها به خدا، خود و دیگران» نسبت دهند (نوری، ۱۳۸۸). نگاه مثبت نسبت به مشکلات و ناگواری‌هایی که در زندگی زناشویی پیش می‌آید، بر حالات عاطفی و بهبود روابط

زوجین تأثیر می‌گذارد و موجب افزایش رضایت زناشویی می‌گردد (صفورایی پاریزی، ۱۳۸۸). همسران خوش بین طبق آموزه‌های دین اسلام برخی از کاستی‌ها و عیب‌ها و مشکلات را از روی مصلحت الهی دانسته و به جنبه آزمایشی بودن آن تأکید دارند و همیشه مصلحت و رضایت خداوند را ملاک قرار می‌دهند؛ لذا در همه مسائل و رخدادهای زندگی زناشویی صبر کرده و بر خداوند توکل می‌کنند و با رضایت بیشتر با همسر تعامل می‌کنند.

با توجه به مؤلفه **انتظار مثبت**، خوش بینی زمانی به افزایش رضایت زناشویی کمک می‌کند که همسران نسبت به آینده خود خوش بین و امیدوار باشند و نسبت به وقوع رویدادهای آینده و برنامه‌های زندگی خودشان نظر و انتظار مثبت داشته باشند. زوجین خوش بین سعی می‌کنند از همدیگر انتظار معقول و منطقی داشته باشند و نسبت به آینده زندگی خود، از آن جهت که به جنبه‌های مثبت و داشته‌ها و توانمندی‌های خود بیشتر توجه دارند و خداوند متعال را همیشه باور و پشتیبان خود می‌دانند، امیدوار بوده و با احساس آرامش و رضایت بیشتری زندگی زناشویی را پیش می‌برند.

بنابراین زوجین آخرت نگر و خوش بین در تعاملات زناشویی رضایت زناشویی بیشتری را تجربه خواهند کرد.

محدودیت‌ها و پیشنهاد‌های پژوهش

این پژوهش نیز همانند پژوهش‌های انسانی دیگر دارای محدودیت‌هایی است؛ اول اینکه در پژوهش حاضر، از سه پرسشنامه استفاده شد. زیاد بودن تعداد پرسش‌ها و سؤالات باعث خستگی آزمودنی می‌شد، می‌تواند موجب محدودیت تعمیم نتایج شود. دوم اینکه با توجه به جامعه و نمونه آماری که همگی از طلاب حوزه علمیه بوده و معمولاً واجد ویژگی مذهبی هستند در تعمیم نتایج به دیگر افراد، می‌بایستی احتیاط لازم انجام گیرد. با توجه به یافته‌ها و محدودیت‌های پژوهش حاضر، می‌توان پیشنهاد‌هایی ارائه داد که زمینه‌های پژوهشی و کاربردی تازه را فراهم می‌آورد. اول آنکه پژوهشی مشابه در نمونه‌ی که هر دو زوج حضور داشته باشند انجام گیرد.

ضمناً پژوهش مشابهی در جامعه‌ای گسترده‌تر یا سایر جوامع با ترکیب جمعیتی متفاوت باشد. همچنین پیشنهاد می‌شود پژوهشی مشابه با استفاده از پرسشنامه‌های خوش بینی و رضایت زناشویی غیراسلامی انجام گرفته و تفاوت آن با نتایج این پژوهش مقایسه شود.

منابع

- قرآن کریم.
- نهج البلاغه.
- خدا پناهی، محمد کریم (۱۳۸۰)، *روان شناسی فیزیولوژیک*، تهران: سازمان تهیه و تدوین کتب علوم اسلامی (سمت).
- ابراهیمی سبیزی، محمد و تجربه کار، مهشید (۱۳۹۳)، *اثربخشی آموزش مهارت های زندگی بر میزان احساس کهنتری، افکار خودکار منفی و سخت رویی زنان مطلقه سرپرست خانوار*، تهران: مؤسسه آموزش عالی مهر ارونند، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار.
- صالحی فدردی، جواد؛ باقری نژاد، مینا؛ فرزانه، زهرا و طالبیان شریف، جعفر (۱۳۹۰)، «بررسی بینی ساختار انگیزشی و رضایت زناشویی»، *پژوهش های روان شناسی بالینی و مشاوره*، سال اول، شماره ۱، ص ۱۳۳-۱۵۲.
- پسندیده، عباس (۱۳۸۶)، *رضایت از زندگی*، چاپ پنجم، قم: دار الحدیث.
- جدیری، جعفر و جان بزرگی، مسعود (۱۳۸۸)، «ساخت و اعتباریابی مقیاس رضامندی زناشویی اسلامی»، *روان شناسی و دین*، ش ۸.
- جدیری، جعفر (۱۳۹۵)، *طراحی پروتکل زناشویی درمان گری با رویکرد اسلامی و امکان سنجی آن در بهبود رضایت زناشویی*، پایان نامه دکتری، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه.
- توکلی، مهین (۱۳۷۷)، *تأثیر شیوه های مقابله با تنیدگی بر سلامت روان در دانش آموزان دبیرستان های تهران*، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تهران، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی.
- تیواری، کدازنات؛ *دین شناسی تطبیقی*، ترجمه مرضیه (لوئیز) شنکایی (۱۳۹۶)، چاپ اول، تهران: سمت.
- بلوچ، یونس؛ جمشید زهی، بهروز؛ محمود زهی، صدیق و یارمحمد زهی گرنچی، حفیظ (۱۳۹۵)، «بررسی عوامل مؤثر در رضایت زناشویی»، *اولین کنگره ملی علوم انسانی و وقف*، اهواز، اداره کل اوقاف و امور خیریه استان خوزستان.
- ابراهیمی، ابوالفضل و جان بزرگی، مسعود (۱۳۸۷)، «رابطه مهارت های ارتباطی و رضایت زناشویی»، *فصلنامه روان شناسی در تعامل با دین*، سال اول، شماره ۱، ص ۱۶۵-۱۷۶.
- جلالی هنومرور، بهار (۱۳۸۵)، *بررسی و شناخت عوامل مؤثر بر رضایتمندی زوجین جوان یزدی از زندگی زناشویی با تأکید بر سرمایه اجتماعی*، پایان نامه کارشناسی ارشد مطالعات زنان، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا رحمته الله علیه.
- حسینی زاده، سید مهدی (۱۳۸۲)، *جوان و آرامش روان (به کوشش علی نقی فقیهی)*، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- ابرت. ال. سولسو (۱۹۳۳م)، *روان شناسی شناختی*، ترجمه فرهاد ماهر (۱۳۷۱)، تهران: رشد.
- سلیگمن، مارتین و همکاران (۱۳۸۳)، *کودک خوش بین*، ترجمه فروزنده داورپناه، تهران: رشد.

- سوزنچی، حسین (۱۳۸۴)، **آفتاب اندیشه: زندگی پس از مرگ** (جلد چهارم از مجموعه پرسش‌ها و پاسخ‌های دینی)، تهران: دفتر کمک آموزشی رشد.
- ستیر، ویرجینیا (بی‌تا)، **آدم‌سازی در روان‌شناسی خانواده**، ترجمه بهروز بیرشک (۱۳۹۳)، چاپ یازدهم، تهران: رشد.
- شاملو، سعید (۱۳۷۸)، **بهداشت روانی**، چاپ سیزدهم، تهران: رشد.
- عبادی، ندا و فقیهی، علی نقی (۱۳۸۸)، «بررسی اثربخشی آموزش مثبت‌نگری در افزایش امید به زندگی زنان بدون همسر شهر اهواز؛ با تأکید بر قرآن»، **مجله روان‌شناسی و دین**، سال سوم، شماره ۲، ص ۶۱-۷۴.
- عسکری، پرویز و همکاران (۱۳۸۸)، «رابطه اعتقادات مذهبی و خوش‌بینی با سلامت معنوی دانشجویان دانشگاه آزاد اهواز»، **فصلنامه یافته‌های نو در روان‌شناسی**، سال چهارم، شماره ۱۰.
- طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۷۴)، **ترجمه تفسیر المیزان**، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، چاپ پنجم، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه.
- علمی، قربان (۱۳۸۰)، «نقش دین و اعتقادات دینی در بهداشت روان»، **مجموعه چکیده مقالات همایش نقش دین در بهداشت روان**، تهران، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.
- غباری بناب، باقر و خدایاری فرد، محمد (۱۳۸۰)، «رابطه توکل به خدا با اضطراب و صبر و امیدواری در شرایط ناگوار»، **مجموعه چکیده مقالات همایش نقش دین در بهداشت روان**، تهران، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.
- فروم، آلن (۱۳۷۸)، **درون‌های ناآرام**، ترجمه علی زنجیره‌ای، چاپ اول، تهران: اوحدی.
- قربانی، زین العابدین (۱۳۷۲)، **بسوی جهان ابدی**، چاپ سوم، قم: شفق.
- کیوییت، دان (۱۳۷۶)، **دریای ایمان**، ترجمه حسن کامشاد، تهران: طرح نو.
- لوتانز و همکاران (۱۳۹۲)، **سرمایه روان‌شناختی سازمان**، ترجمه عبدالرسول جمشیدیان و محمد فروهر، تهران: آبیژ.
- حسینی زاده، سید مهدی (۱۳۸۲)، **جوان و آرامش روان (به کوشش علی نقی فقیهی)**، چاپ اول، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- مطهری، جمشید (۱۳۸۰)، «به سوی سلامت روان»، **فصلنامه معرفت**، شماره ۴۶.
- ناس، جان بی (۱۳۸۲)، **تاریخ جامع ادیان**، ترجمه علی اصغر حکمت، چاپ سیزدهم، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- نجاتی، محمد عثمان (۱۳۸۷)، **حدیث و روان‌شناسی**، ترجمه حمید رضا شیخی، مشهد: بنیاد پژوهش‌های سلامی.
- نراقی، ملا مهدی (۱۳۷۸ق)، **جامع السعادات**، چاپ سوم، نجف: مطبوعه.
- کار، آلن (بی‌تا)، **روان‌شناسی مثبت: علم شادمانی و نیرومندی‌های انسان**، ترجمه حسن پاشاشریفی، جعفر نجفی زند و باقر ثنائی (۱۳۹۱)، تهران: سخن.
- حسنی، رمضانعلی؛ احمدی، محمدرضا و میردریکوندی، رحیم (۱۳۹۰)، «بررسی رابطه بین خوش‌بینی

- اسلامی، خوش بینی آموخته شده سلیگمن و امنیت روانی»، *فصلنامه روان شناسی و دین*. سال چهارم، شماره ۴، ص ۷۵-۱۰۲.
- حسنی، رمضانعلی (۱۳۹۰)، *بررسی رابطه بین خوش بینی اسلامی، خوش بینی آموخته شده سلیگمن و امنیت روانی*، پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه.
- نوری، نجیب الله (۱۳۸۸)، *بررسی رابطه بین خوش بینی سرشتی، خوش بینی از دیدگاه اسلام و رضایتمندی از زندگی*، پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه.
- نوری، نجیب الله (۱۳۸۷)، «بررسی رابطه میان انگیزه پیشرفت و خوش بینی»، *فصلنامه روان شناسی در تعامل با دین*، سال اول، شماره ۲.
- نوری، نجیب الله (۱۳۸۷)، «الگوی نوین از مؤلفه های خوش بینی از منظر نهج البلاغه»، *مجله معرفت*، شماره ۱۳۵ ع ص ۳۸-۵۱.
- ریو، جان مارشال (۱۳۸۱)، *انگیزش و هیجان*، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران: رشد.
- سلیگمن، مارتین ای. پی؛ رایویچ، کارن؛ کاکس، لیزا جی و گیلهام، جین (۱۹۹۵م)، *کودک خوش بین؛ برنامه ای آزموده شده برای ایمن ساختن همواره کودکان در برابر افسردگی*، ترجمه فروزنده داوریانه (۱۳۹۶)، تهران: رشد.
- کاظمی، فرزاد (۱۳۹۶)، *بررسی مدل رابطه بین ذهن آگاهی و رضایت زناشویی با میانجی گری همدلی زناشویی*، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- فراهانی، حجت الله؛ قربانعلی پور، مسعود؛ برجعلی، احمد و مقدس، لیلیا (۱۳۸۶)، «تعیین اثربخشی آموزش تغییر سبک زندگی به شیوه گروهی بر افزایش رضایت زناشویی»، *مجله مطالعات روان شناختی*، سال چهارم، شماره ۳، ص ۷۲-۷۵.
- فاتحی زاده، مریم و احمدی، سید احمد (۱۳۸۴)، «بررسی رابطه الگوهای ارتباطی ازدواج و میزان رضایتمندی زناشویی زوجین شاغل در دانشگاه اصفهان»، *فصلنامه خانواده پژوهی*، سال اول، شماره ۲، ص ۱۰۹-۱۲۰.
- جمشیدی، محمد علی؛ نوری پور لیاولی، رقیه؛ جان بزرگی، مسعود و فردین، محمد علی (۱۳۹۴)، «اثربخشی توانمندسازی کارکردی زوجین مبتنی بر رویکرد اسلامی بر رضایتمندی زناشویی زنان»، *فصلنامه فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده*، سال دهم، شماره ۳۱، ص ۷-۳۵.
- نظری، محمد علی (۱۳۸۹)، *مبانی زوج درمانی و خانواده درمانی*، تهران: علم.
- نورانی پور، رحمت الله؛ بشارت، محمد علی و یوسفی، اسکندر (۱۳۸۶)، «بررسی رابطه دانش و نگرش جنسی با رضایت زناشویی در زوجین ساکن در مجتمع پژوهشگران جوان دانشگاه شهید بهشتی»، *فصلنامه علمی و پژوهشی تازه ها و پژوهش های مشاوره*، سال ششم، شماره ۴، ص ۲۷-۴۰.
- اولیاء، نرگس؛ فاتحی زاده، مریم و بهرامی، فاطمه (۱۳۸۸)، «تأثیر آموزش غنی سازی زندگی زناشویی بر افزایش صمیمیت زوجین»، *فصلنامه خانواده پژوهی*، سال دوم، شماره ۶، ص ۱۱۹-۱۳۴.
- سجادی اناری، سید سعید (۱۳۹۴)، *اثربخشی آموزش دلبستگی پیش از زایمان بر دلبستگی عاطفی*

- نسبت به جنین و رضایت زناشویی زنان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی دانشگاه خوارزمی.
- جنیدی، الهام؛ نورانی، شهلا و شاکری، محمدرضا (۱۳۸۸)، «مقایسه رضایت جنسی زنان بارور و نابارور مراجعه کننده به مراکز دولتی شهر مشهد»، *فصلنامه باروری و ناباروری*، سال دهم، شماره ۴، ص ۲۶۹-۲۷۷.
 - آزاد خانی، نفیسه (۱۳۹۲)، *رابطه آخرت‌نگری با امیدواری و رضایتمندی زناشویی در دانشجویان متأهل دانشگاه الزهراء (ع.ا.ه.)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی بالینی، دانشگاه الزهراء (ع.ا.ه.).
 - عبداللهی، زهره سادات (۱۳۹۶)، *بازشناسی مفهوم آخرت‌گرایی از منظر نهج البلاغه*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته نهج البلاغه گرایش اخلاق و تربیت فردی و اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه بیرجند.
 - ابراهیمی، ابوالفضل؛ هادی بهرامی، احسان (۱۳۹۱)، «تهیه اعتباریابی مقیاس سنجش آخرت‌نگری؛ یک مطالعه مقدماتی»، *فصلنامه روان‌شناسی و دین*، سال پنجم، شماره ۴، ص ۵۳-۷۰.
 - ابراهیمی، ابوالفضل؛ هادی بهرامی، احسان (۱۳۹۰)، «رابطه آخرت‌نگری با سلامت در دانشجویان دانشگاه تهران و طلاب علوم دینی حوزه علمیه قم»، *فصلنامه روان‌شناسی و دین*، سال چهارم، شماره ۲، ص ۴۵-۶۲.
 - ابراهیمی، ابوالفضل (۱۳۸۷)، «باورهای آخرت‌نگرانه و رابطه آنها با سلامت روان»، *فصلنامه روان‌شناسی و دین*، سال اول، شماره ۳، ص ۱۰۷-۱۲۵.
 - منظری توکلی، وحید و همکاران (۱۳۹۲)، «بررسی اعتبار و روایی سازه مقیاس آخرت‌نگری»، *مطالعات روان‌شناختی دانشگاه الزهراء (ع.ا.ه.)*، دوره نهم، شماره ۲، ص ۹-۲۸.
 - هادی بهرامی، احسان و تاشک، آناهیتا (۱۳۸۳)، «ابعاد رابطه میان جهت‌گیری مذهبی و سلامت روانی و ارزیابی مقیاس جهت‌گیری مذهبی»، *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، شماره ۶۹، ص ۴۱.
 - دیلمی، حسین (۱۳۷۱)، *ارشاد القلوب الی الصواب*، ج ۱، قم: الشریف الرضی.
 - پاینده، ابوالقاسم (۱۳۸۲)، *نهج الفصاحه مجموعه کلمات قصار حضرت رسول (ص.ا.ه.)*، ج ۴، تهران: دنیای دانش.
 - شولتز آلن، سیدنی و شولتز، دوان (۲۰۰۵م)، *نظریه‌های شخصیت*، ترجمه یحیی سید محمدی (۱۳۸۳)، چاپ ششم، تهران: ویرایش.
 - شعبانی، سمیه (۱۳۸۸)، *تدوین مدل روابط خودکارآمدی، حمایت اجتماعی و خوش بینی در پیش‌بینی کنندگی بهزیستی ذهنی در دانشجویان دانشکده روان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
 - پروین، لارنس و جان، الیور (۲۰۰۱م)، *روان‌شناسی شخصیت*، ترجمه محمد جعفر جوادی و پروین کدیور، تهران: رسا.

• Costa, P. T., & Mc Care, R. R. (1992), Normal personality assessment in clinical practice: the NEO personality inventory, psychological assessment», *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 4, 1-5

- Powell, F.C., and Thorson, J. A. (1991), Constructions of death among those high in intrinsic religious motivation: A factor-analytic study, *Death Studies*, 15(2), 131–138.
- Levin, J. S. & Vanderpool, H. Y. (1989), “Is religion therapeutically significant for hypertension?” *Social Science & Medicine*, 19, 49– 11.
- Jarvis, G. K. & Northcott, G. C. (1987), “Religion and differences in morbidity and mortality”, *Social Science & Medicine*, 15, 812–884.
- Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000), Positive psychology: An introduction, *American Psychological Association* (Vol. 55, No. 1, p. 5).
- Peterson, Christopher (2000), The Future of Optimism. *Journal of American Psychologist*. 55, 44 – 55 .
- Seligman (2000), *Optimism and Health Benefits*. May, 14, 2000 From the World Wide Web: File//A:\seligmanb57. Htm
- Luthans, F.; Youssef, C.M & Avolio, B.J. (2004), *Psychological capital: Developing the Human competitive edge*. Oxford, UK: Oxford university press.
- Brandon, Eric A. (2006), *The effect of age on optimism*, CALIFORNIA STATE SCIENCE FAIR 2006 PROJECT SUMMARY, project Number 30–40.
- Scheier, M. F., & Carver, C. S. (2002), Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology*, 4, 219–247.
- Patton, Wendy; Bartrum, Dee A. and Creed, Peter A. (2004), Gender differences for optimism, self esteem, expectations and goals in predicting career planning and exploration in adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, Volum 4 (3), pages 193–209.
- Adital, B. & Lavee, Y. (2005), Dyadic characteristics of individual attributes: attachment, neuroticism, and their relations to marital quality and closeness. *American Journal of Orthopsychiatry*, 4, 621.